

ЗМІСТ

ПРЕС-СЛУЖБА МОН УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ	3
РЕЙТИНГИ ВНЗ	
Катерина Спориш, Павло Харламов. Зарплатний рейтинг вищих навчальних закладів — 2018.....	7
ОСВІТА І СУСПІЛЬСТВО	
Володимир Липов. Комплементарна зумовленість інституціональних систем і реформування вищої освіти в Україні.....	23
ЯКІСТЬ ОСВІТИ	
Юрій Сафонов, Тетяна Дараган, Оксана Власюк, Наталія Тимошенко. Основні критерії оцінювання якості освіти.....	49
АНАЛІЗУЮТЬ НАУКОВЦІ	
Валерій Поліщук. Розвивальне навчання у вищій школі: вихідні пізнавальні принципи	58
Олександр Безручко. Специфіка лекцій Олександра Довженка для студентів Київського кіноінституту в неформальній обстановці	70
СЛОВО ПРАКТИКАМ	
Віктор Локшин. Формування професійної компетентності майбутніх харизматичних лідерів з менеджменту соціокультурної сфери.....	80
Володимир Коноваленко. Юридичне “очищення” творів від прав третіх осіб	89

З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Фаїна Гарєєва. Системи навчання видатних педагогів	101
Вища освіта і наука: огляд періодичних видань	105
Contents	127

Головний редактор — К.М. Левківський

Редакційна колегія: К.С. Абдієв (Казахстан); В.П. Андрущенко; В.Д. Базилевич; В.І. Бондар; Л.В. Губерський; Т.-Л. Деордіца; Р.О. Додонов; М.Б. Євтух; Т.О. Коломоєць; А.Є. Конверський; В.Г. Кремень; А.І. Кузьмінський; В.І. Кушерець; І.Ф. Надольний; І.Ф. Прокопенко; В.Я. Тацій; О.Л. Шевнюк; В.С. Щербина

Над випуском працювали: В.І. Карасьов, В.П. Розумний, Л.В. Кирпич, Ю.М. Слуцька — відповідальний секретар, Ю.М. Проценко, К.М. Кононученко, С.А. Торба, Л.С. Кулешова, О.С. Кузуб, І.А. Олійник, Л.І. Жиборовська

На першій сторінці обкладинки — Національний технічний університет “ХПІ”, Національний технічний університет України “КПІ імені Ігоря Сікорського”, Харківський національний університет радіоелектроніки, Одеський національний політехнічний університет, Національний університет “Львівська політехніка” — лідери зарплатного рейтингу вишів, які готують фахівців технічних спеціальностей, за версією журналу “Гроші”.

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України: 21876

Журнал “Вища школа” внесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки (Постанова президії ВАК України від 22.12.2010 № 1-05/8) та філософії (Постанова президії ВАК України від 01.07.2010 № 1-05/5) на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України. Свідоцтво КВ № 12864-1748ПР від 27.06.2007. Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції. Редакція не обов’язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несуть автори публікацій. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Журнал поширюється лише за передплатою. Авторський примірник можна придбати у книгарні “Абзац”, тел.: (044) 581-15-68, попередньо його замовивши.

Адреса редакції: 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28.

Тел.: (044) 272-42-91; **факс:** (044) 234-23-36.

E-mail: slutska@society.kiev.ua <http://www.znannia.com.ua>

Видавець — Видавництво “Знання”, 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28

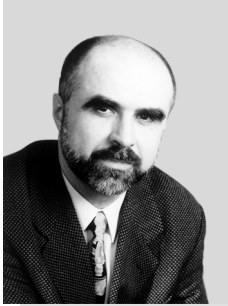
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3596 від 05.10.2009 р.

Підписано до друку 25.04.2018. Формат 70x100 1/16.

Папір офс. № 1. Друк офс. Гарнітура Academy.

Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,2. Наклад 450 пр. Зам. №

УДК 347.78.031+347.788.5

**Володимир
Коноваленко**

Директор ГО "Товариство популяризації знань про інтелектуальну власність", м. Запоріжжя

ЮРИДИЧНЕ "ОЧИЩЕННЯ" ТВОРІВ ВІД ПРАВ ТРЕТІХ ОСІБ

Авторам наукових публікацій, підручників, монографій та інших творів, а також видавцям представляємо алгоритм юридичного "очищення" творів від прав третіх осіб. Усі етапи цього процесу розкриваються на прикладі використання онлайн-тестів, які дозволяють авторам і видавцям видавати твори без порушень авторського права.

Ключові слова: алгоритм юридичного "очищення" творів, порушення авторського права, права третіх осіб.

У багатьох наукових публікаціях, підручниках, монографіях та інших виданнях використовуються літературні твори, цитати, формули, малюнки, фотографії, схеми, фрагменти карт, аудіовізуальних творів із порушенням авторського права.

Слід зазначити, що використання творів із порушенням авторського права може мати для авторів і видавців тяжкі фінансові наслідки, адже за порушення авторських прав передбачена компенсація у розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат (ч. 2 ст. 52 Закону України "Про авторське

право і суміжні права”¹ — далі Закон про авторське право). Таким чином, за мінімальної заробітної плати 3723 грн сума компенсація, яка може бути за рішенням суду виплачена авторам творів, чії права порушені, перебуває у межах від 37 230 до 186 150 тис. грн.

Такі розміри компенсації зумовлюють те, що кількість осіб, які бажають її отримати, постійно збільшується. Для того щоб у цьому переконатися, досить зайти до Єдиного державного реєстру судових рішень і в поле “Пошук по контексту” ввести запит “Авторське право”.

Аналіз змісту наукових публікацій, підручників, монографій та інших видань дозволяє зробити висновки про те, що багато авторів використовують у своїх творах твори інших авторів вільно відповідно до п. 2 частини 1 ст. 21 Закону про авторське право, не здогадуючись про те, що вільне використання літературних і художніх творів у виданнях навчального характеру має низку обмежень.

Норма закону про вільне використання твору не поширюється:

- на твори, включені у збірники та інші складені твори (однак, якщо включений у збірник твір ілюстрований літературними та художніми творами, то на ці ілюстрації може бути поширені норми закону про вільне використання творів у виданнях навчального характеру);
- на похідний твір, якщо твір, який використовувався для його створення, охороняється авторським правом і дозвіл на його використання не отримано;
- на твір, який без згоди правовласника був підданий змінам, що не створюють похідний твір.

Наявність цих обмежень призводить до того, що у більшості публікацій використовуються твори інших авторів з порушенням авторського права.

Для того щоб не стати відповідачем у суді, видавець повинен проводити юридичне “очищення” наукових публікацій, підручників, монографій та іншої видавничої продукції від прав третіх осіб.

Юридичне “очищення” видавничої продукції від прав третіх осіб проводиться для виявлення творів, які використовуються з порушенням авторського права.

За результатами юридичного “очищення” творів уточнюється перелік ліцензій (дозволів), які необхідно отримати перед тим, як прийняти рішення про використання твору.

Ці дозволи (ліцензії) оформляються авторським договорами, зразки яких можна вибрати з конструктора договорів. Нині є два види конструктора договорів — офф-лайн і он-лайн².

Слід зазначити, що юридичне “очищення” творів від прав третіх осіб проводиться автором перед тим, як передати твір видавцю, а видавцем — до

¹ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

² <https://konovalenko.zp.ua>.

укладення договору про передачу (відчуження) виключних майнових прав на твір та ліцензійного (субліцензійного) договору, а також перед підписанням акта прийому-передачі твору, створеного за договором замовлення.

У зв'язку з тим, що процес “очищення” від прав третіх осіб вимагає глибоких знань у сфері авторського права, то таке завдання під силу не кожному автору і видавцю.

Для того щоб кожен автор і видавець міг проводити таку роботу, ми створили 18 онлайн-тестів, кожен з яких містить питання, відповіді на які дозволяють особі, яка здійснює тестування, виявити порушення авторського права й отримати рекомендації щодо їх усунення.

Онлайн-тести створені в електронній системі підтримки прийняття рішень (ЕСППР), про яку можна прочитати в статті “Як науковим (науково-педагогічним) працівникам перетворити свої знання в пасивний дохід у вигляді роялті”³.

Тести створені на підставі методичних рекомендацій, викладених у статті “Дотримання авторських прав у навчальній літературі і наукових публікаціях”⁴.

Тестування здійснюється в кілька етапів.

Алгоритм юридичного “очищення” творів від прав третіх осіб наводиться на рис. 1.

Зупинимося на кожному етапі юридичного “очищення” творів від прав третіх осіб.

Етап 1. Юридичне “очищення” видань у цілому від прав третіх осіб.

У зв'язку з тим, що всі видання за складом основного тексту поділяються на моновидання (містять один твір) і збірники творів (п. 9 ДСТУ 3017-97), то на етапі 1 виявляються порушення авторського права в цілому у кожному виді видання.

Моновидання може бути текстовим (літературний твір), картографічним (карта) й образотворчим виданням (лістівка, малюнок, плакат та інший подібний твір).

Збірником творів може бути збірник літературних творів, творів образотворчого мистецтва, картографічних творів та інших творів.

Тестуються як оригінальні твори, так і похідні, якими є твори, створені шляхом творчої переробки оригінального твору. Прикладами похідного твору є переклад літературного твору, похідна карта та інші твори.

Тест № 1 призначений для проведення юридичного “очищення” моновидань.

³ Гуйтур М. Як науковим (науково-педагогічним) працівникам перетворити свої знання в пасивний дохід у вигляді роялті / М. Гуйтур, В. Коноваленко, А. Коловський // Вища школа. 2017. — № 8. — С. 112—123.

⁴ Коноваленко В. Дотримання авторських прав у навчальній літературі і наукових публікаціях / В. Коноваленко // Вища школа. — 2009. — № 10. — С. 53—60.

Рис. 1. Юридичне "очищення" творів від прав третіх осіб

Тест № 2 призначений для проведення юридичного "очищення" збірників творів.

У збірнику творів тестується кожен твір який укладач включив до збірки, без урахування елементів (цитат, малюнків, фотографій та інших творів), які використовуються у творі, включеному до збірника.

Приклад результатів тестування збірника творів наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Тест № 2. Тест з юридичного “очищення” збірника творів від прав третіх осіб

Питання	Відповідь	Результати тестування	
		Причини порушення авторського права	Дії видавця щодо усунення порушень авторського права
1. Який твір включено до збірки: оригінальний чи похідний?	У збірник включено похідний твір	Порушуються майнові права на оригінальний твір. Можливо, порушено немайнове право на ім'я автора оригінального твору	Необхідно отримати дозвіл (ліцензію) на використання оригінального твору. Якщо ліцензію отримати неможливо, то твір слід видалити зі збірки. Необхідно вказати ім'я (псевдонім) автора оригінального твору або використовувати твір анонімно
4. Чи охороняється авторським правом похідний твір?	Так		
5. Чи є дозвіл (ліцензія) на використання у збірнику похідного твору?	Так		
6. Чи охороняється авторським правом оригінальний твір?	Так		
7. Чи є дозвіл (ліцензія) на переробку оригінального твору і використання його у переробці у збірнику творів?	Ні		
8. Чи згадується у збірнику ім'я (псевдонім) автора похідного твору?	Так		
9. Чи згадується у збірнику ім'я (псевдонім) автора оригінального твору?	Ні		

Eman 2. Юридичне “очищення” елементів творів від прав третіх осіб.

На цьому етапі у моновиданні і в кожному творі, включеному до збірки творів, виділяються елементи (об’єкти права інтелектуальної власності), які перевіряються на правомірність їх використання. Такими елементами є літературні твори, цитати, формули, малюнки, фотографії, схеми, фрагменти відеограми та інші об’єкти права інтелектуальної власності.

Для перевірки кожного елемента твору використовують 9 тестів.

У зв’язку з тим, що моновиданням або твором, включеним до збірки творів, може бути літературний твір, елементом якого може бути інший літературний твір, наприклад вірш, то для перевірки правомірності використання такого літературного твору створений тест № 3.

Практично у кожній публікації використовуються цитати, неправильне використання яких приводить до порушення авторського права. Якщо ж цитата використовується без вказівки імені автора і джерела запозичення, то такі дії є плагіатом.

Відповідно до ст. 1 Закону про авторське право, “Цитата — порівняно короткий уривок із літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов’язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні”.

У творі можуть використовуватися уривки (фрагменти) із творів народної творчості (фольклору). У цих творів немає автора, вони не є об’єктами авторського права і, отже, не є цитатою у понятті п. 1 частини 1 ст. 21 Закону про авторське право.

Для перевірки правомірності використання цитат створений тест № 4.

Приклад результатів тестування цитат наводиться у табл. 2.

Деякі автори наукових публікацій, підручників, монографій вважають, що формули не є об’єктами авторського права і, отже, можуть використовуватися без дозволу автора формули.

Необхідно зазначити, що якщо формула оригінальна, то вона охороняється авторським правом. Для того щоб виключити порушення авторського права при використанні математичних, фізичних, хімічних та інших формул від прав третіх осіб, створено тест № 5.

Деякі твори містять схеми, таблиці та інші подібні ілюстрації, які є об’єктами авторського права. Для того щоб виключити порушення авторського права на ілюстрації, їх потрібно піддати юридичному “очищенню” від прав третіх осіб. Для цієї мети призначений тест № 6.

Для юридичного “очищення” картографічних творів створено тест № 7.

У виданнях навчального характеру використовуються рисунки і фотографічні твори. Для юридичного “очищення” малюнків використовується тест № 9, а для юридичного “очищення” фотографічних творів — тест № 10.

Таблиця 2. Тест № 4. Тест з юридичного “очищення” цитат від прав третіх осіб

Питання	Відповідь	Результати тестування	
		Причини порушення авторського права на твір	Дії видавця щодо усунення порушень авторського права
1. Чи використовується цитата мовою оригіналу твору або у перекладі?	Цитата використовується у перекладі	Порушується майнове право на переклад твору. Цитата використовується з порушенням немайнового права на ім'я автора оригінального твору і перекладача. При видаленні слів з тексту цитати	Необхідно отримати дозвіл на використання перекладу цитати.
5. Чи був опублікований твір в оригіналі?	Так	При видаленні слів з тексту цитати	Цитату необхідно супроводити вказівкою імені автора оригінального твору і перекладача, а також джерела за позичення.
7. Чи була опублікована цитата у перекладі?	Ні	може бути порушено немайнове право автора твору на недоторканність твору.	Необхідно відновити первісний текст використовуюваної цитати.
8. Чи є дозвіл (ліцензія) від перекладача на використання тексту перекладу?	Ні	При використанні логічно незакінченого фрагмента тексту може бути порушено немайнове право автора твору на недоторканність твору	Необхідно змінити розмір цитати до логічно закінченого фрагменту тексту
9. Чи супроводжується цитата ім'ям автора оригінального твору та ім'ям перекладача, а також джерелом за позичення?	Ні		
10. Чи є цитата логічно закінченим фрагментом тексту?	Ні		
11. Чи змінюється зміст цитати при видаленні слів з тексту?	Так		

Приклад результатів тестування з юридичного “очищення” фотографічних творів наводиться у табл. 3.

Якщо у творі, який публікується, використовуються кадри аудіовізуального твору або фрагменти відеограми, то для перевірки правомірності їх використання застосовуються тести № 11 та 12 відповідно.

Таблиця 3. Тест № 10. Тест з юридичного “очищення” фотографічних творів від прав третіх осіб

Питання	Відповідь	Результати тестування	
		Порушення авторського права на твір	Дії видавця щодо усунення порушень авторського права
1. Який фотографічний твір використовується: оригінальний чи в переробці?	Використовується оригінальний фотографічний твір	Порушуються майнові права на оригінальний фотографічний твір	Необхідно отримати дозвіл (ліцензію) на використання фотографічного твору у видаваному творі. У випадку, якщо цього зробити не можна, такий фототвір слід замінити. Фототвір може використовуватися без дозволу автора у виданні навчального характеру, якщо таке використання здійснюється відповідно до ст. 444 ЦК України та п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону України “Про авторське право і суміжні права”. Для перевірки умов, за яких твір може використовуватися вільно, необхідно пройти тест № 17
2. Хто автор оригінального фотографічного твору?	Автор твору, який видається		
3. Чи охороняється авторським правом оригінальний фотографічний твір?	Так		
4. Чи є дозвіл (ліцензія) на використання оригінального фотографічного твору?	Ні		
12. Чи використовується фотографічний твір у виданні навчального характеру?	Так		
13. Чи згадується у творі автор оригінального фотографічного твору?	Так		

Етап 3. Вторинне юридичне “очищення” елементів творів від прав третіх осіб.

На деяких фотографіях, малюнках, кадрах аудіовізуального твору та фрагментах відеограм можуть бути зображені твори образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, твори архітектури та інші твори, які теж потрібно “очистити” від прав третіх осіб.

Для вторинного юридичного “очищення” зображення творів використовуються чотири тести.

Тест № 13 використовується для перевірки правомірності використання зображення творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, творів архітектури та інших творів на малюнку.

Тест № 14 використовується для перевірки правомірності використання зображення творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, творів архітектури та інших творів на фотографічному творі.

Тест № 15 використовується для перевірки правомірності використання зображення творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, творів архітектури та інших творів на кадрі аудіовізуального твору.

Тест № 16 використовується для перевірки правомірності використання зображення творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, творів архітектури та інших творів на фрагменті відеограми.

Етап 4. Уточнення умов використання творів вільно із зазначенням імені автора.

Згідно з ч. 1 ст. 444 Цивільного кодексу України та п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону про авторське право, допускається вільне використання творів із зазначенням імені автора і джерела запозичення.

Особливими умовами використання творів як ілюстрацій у виданнях навчального характеру є обсяг використання твору, який виправдовується поставленою метою, дотримання звичаїв ділового обігу, зазначення джерела запозичення та імені автора, якщо воно вказане в такому джерелі.

Зупинимось на кожній такій умові окремо.

Хоча закон не забороняє використання твору в повному обсязі, судова практика свідчить про негативне ставлення суддів до такого використання твору як ілюстрацій у виданнях навчального характеру.

Згідно з ч. 1 ст. 7 Цивільного кодексу України звичаєм визнається правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин.

Слід зауважити, що автор має право на винагороду за будь-яке використання твору. Це означає, що використання твору відповідно до ч. 1 ст. 444 ЦК України та п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону про авторське право не повинне завдавати шкоди нормальному використанню твору і не зачіпати будь-яким необґрунтованим способом законні інтереси автора.

Якщо автор дозволяє використовувати твір безоплатно, наприклад в Інтернеті, то використання такого твору вільно, без згоди автора і без виплати винагороди не завдає шкоди нормальному використанню твору і не зачіпає будь-яким необґрунтованим способом законні інтереси автора. Для того щоб виявити безоплатне використання творів з дозволу автора, потрібно звернутися до Інтернету. Якщо буде виявлено таке використання твору, то вебсторінку з таким твором потрібно зберегти в інтернет-архіві⁵, що дозволить довести в суді правомірність застосування норми закону про вільне використання твору як ілюстрації у виданнях навчального характеру.

⁵ Internet Archive Wayback Machine [El. resource]. — URL: <https://web.archive.org>.

Ім'я автора може бути не зазначено у джерелі запозичення тільки в одному випадку: твір використовується анонімно, про що повинен письмово повідомити автор. У зв'язку з тим, що такий письмовий документ отримати практично неможливо, то необхідно використовувати джерела запозичення, в яких твір використовується під ім'ям автора.

Для перевірки умов вільного використання творів як ілюстрації у виданнях навчального характеру, використовується тест № 17 (табл. 4).

Таблиця 4. Тест № 17. Тест з уточнення умов вільного використання творів у виданнях навчального характеру

Питання	Відповідь	Результати тестування	
		Причини порушення авторського права на твір	Дії видавця щодо усунення порушень авторського права
1. В якому обсязі використовується твір?	Твір використовується у повному обсязі	У суді буде складно довести поставлену мету, яка виправдовує використання твору у повному обсязі.	Необхідно скоротити обсяг запозиченого твору. Якщо цього зробити не можна, то запозичений твір слід замінити.
2. Чи дотримується звичай при використанні твору як ілюстрації?	Так	Згодом веб-ресурс, з якого запозичено твір, може зникнути, що не дозволить підтвердити правомірність використання твору відповідно до ч. 1 ст. 444 ЦК України та п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону про авторське право	Веб-сторінку з запозиченим твором потрібно зберегти в інтернет-архіві з подальшою заміною існуючого в "рукописі" твору гіперпосилання на гіперпосилання веб-сторінки, збереженої в інтернет-архіві
3. Звідки запозичений твір?	З Інтернету		
4. Чи згадується ім'я автора твору, використаного як ілюстрація?	Так		

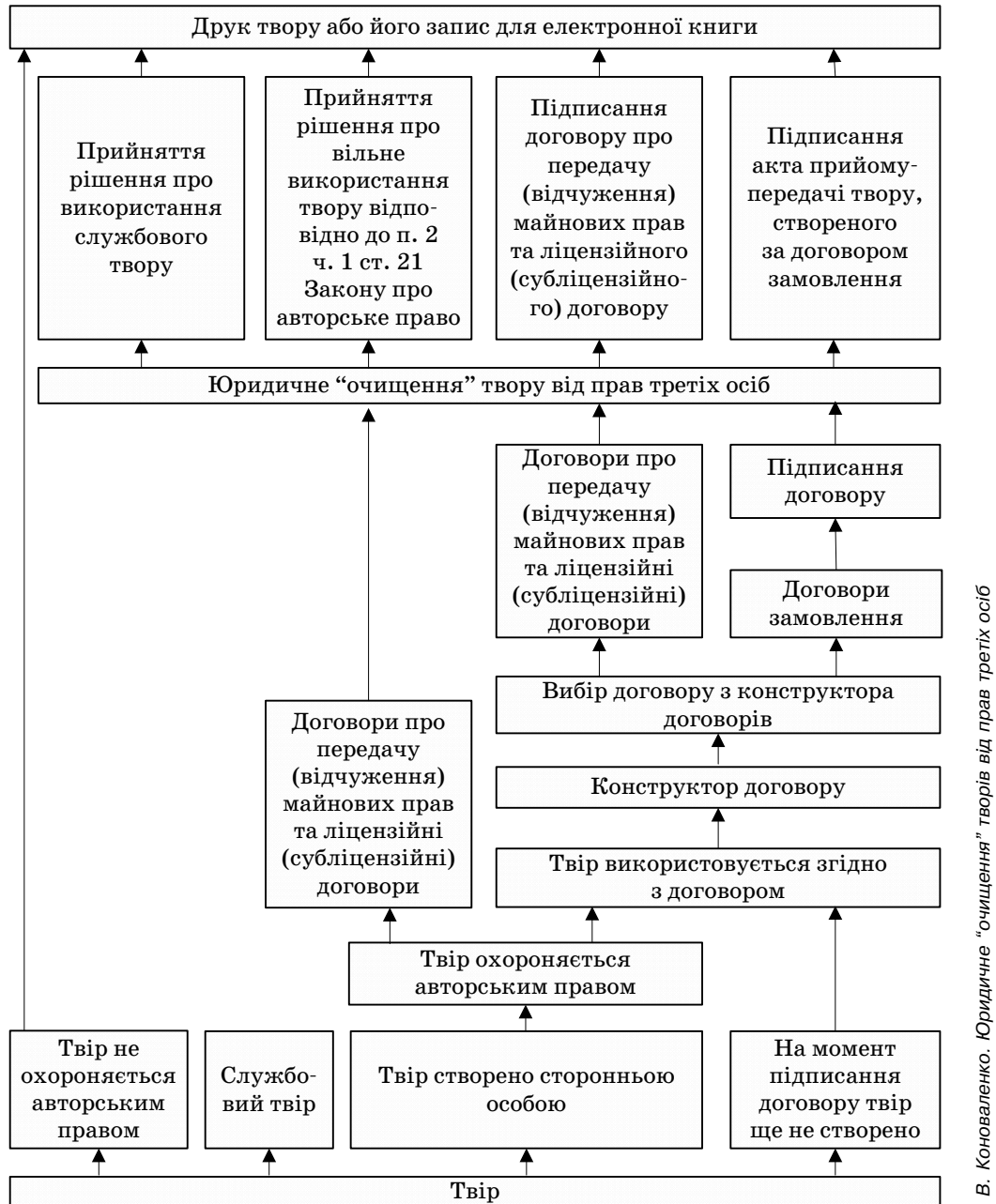
На малюнку, фотографічному творі, кадрі аудіовізуального твору та фрагменті відеограми може бути зображено фізичну особу.

Для перевірки правомірності використання зображення фізичної особи у творі, що публікується, створено тест № 18.

Всі тести об'єднані в одну онлайн-консультацію, з якою можна ознайомитися на веб-сайті "Територія інтелектуального капіталізму"⁶.

⁶ <https://konovalenko.zp.ua>.

Загальна схема створення і використання творів без порушень авторського права наведена на рис. 2.

В. Коноваленко. Юридичне "очищення" творів від прав третіх осіб

Рис. 2. Загальна схема створення і використання творів

Надійшла до редакції 16.03.2018

Volodymyr Konovalenko. *Author's Works Legal Protection from Infringe on Third Party Intellectual Property Rights*

The algorithm of legal purification of author's works from infringe on third party Intellectual Property rights must be communicated to authors of scientific papers, textbooks, monographs ext. and publishers. All stages of this process are revealed on online tests, which allow authors and publisher to work without infringe on third party Intellectual Property rights.